

Ön Söz

Alev Özkazanç¹

Tezcan Durna bu kitap için ön söz yazıp yazamayacağımı sorduğunda hem konunun çekiciliğine kapılarak hem de derlemeye küçük de olsa bir destek sunmak amacıyla teklifini hemen kabul ettim. Ancak şimdi fark ediyorum ki aşk gibi netameli bir konuda yazma teklifini bu kadar kolayca kabul edebilmemin asıl nedeni, aşk üzerine zaten yazılmış olan şeyler hakkında yazacak olmanın verdiği rahatlıktı. Aşk, üzerinde konuşmanın ve yazmanın hem çok kolay hem çok zor olduğu bir alan. Gerçekten Tezcan Durna'nın bu derlemeye yaptığı katkıda yazdığı gibi "zira aşk, içinde yaşadığımız toplumun hem en anlaşılabilir konularından birisidir hem de herkesin üzerine kolayca ahkâm kesebileceği bir duygu halidir. Aşk duygu mudur, aksiyon mudur, bir varoluş biçimi midir? Bütün bu sorulara verilen yanıtların belirsizliği, aşka dair anlatıların sınırını genişletir". Yine Durna'nın işaret ettiği gibi, aşk ile ilgili çok çeşitli ve fazla klişe var etrafımızda. Sadece klişeler değil elbette. Şarkıda dendiği gibi şarkılar da onu söylüyor: "şarkılar seni söyler, dillerde nağme adın". Sadece şarkılar da değil, kültürel üretimin büyük kısmı aşk temsilleriyle dolu; aşk ve cinsel aşk bireysel ve türsel biyolojik hayatın olduğu kadar toplumsallığın ve uygarlığın da ve hatta evrenin de haki-kati gibi görünüyor. Devletin ve yasanın, kapitalizmin ve tüketim kültürünün; popüler kültürün ve tefekkürün konusu olan bu şey bir yandan en süflü, değersiz ve aşağılık öte yandan en yüce varlıklar alanıyla etkileşim içinde zıt duygular arasında salınıp duruyor.

1 Emekli akademisyen, alevozkazanc@yahoo.com

Aşk çok sayıda ve çeşitli söylemsel bağlamlarda kurulan bir şey olarak daima hem söylemi kışkırtıyor hem de sürekli çoğalan bu söylemlerde dağılıp gidiyor. Bu nedenle tüm bu farklı söylemsel bağlamlardan geçerek onun hakikatine varmaya çalışınca elimizden sürekli kaçan bir şey aşk. Hakkında ne kadar çok konuşulursa, simgesel olarak ne kadar fazla sarılıp sarmalanırsa, o kadar çok belirsizleşiyor. Bunun nedeni bence aşk denilen şeyin, Lacancı terimlerle söylersek gerçek, imgesel ve simgesel düzlemlerin tümünü kesen, onları birbirine bağlayan temel terimlerden birisi olmasıdır. Bu niteliğiyle, aşk, bir yandan benlik, öznenlik, cinsel fark, toplumsal cinsiyet, cinsellik, haz, arzu ve zevk, öte yandan yasa, yasak ve toplumsal düzen, uygarlık ve kültürle ilgili içiçe geçen çok sayıda düzlemde çok girift şekilde işleyen asli bir terim olarak öne çıkıyor. Aşk'ın bu kadar fazla yüklenmiş bir kavram olması, onu sosyal bilim analizleri açısından zor bir nesne haline getiriyor elbette. Bütün bu düzlemleri kapsayacak ve ilişkisel olarak değerlendirebilecek bir bakış açısı geliştirmek mümkün olmadığı için, aşk gerçekliği daima alacakaranlıkta kalmaya mahkûm. Başka bir ifadeyle söylersek aşkın hakikati, gerçek, imgesel ve simgesel düzlemleri arasında daima bölünmeye yazgılı görünüyor. Bu nedenle tek yapabileceğimiz şey, aşkı çevreleyen farklı düzlemlerdeki tezahürlerine odaklanarak, farklı ve kısmi bakış açılarından kalkarak onun karmaşık gerçekliğini biraz olsun aydınlatmaya çalışmak olabilir.

Aşkı çevreleyen somut kurumsal \ söylemsel bağlamlarla ilgili çok sayıda değerli analiz içeren bu derleme tam olarak bunu hedeflemiş. Yazıların tümünü okuduğumuzda aşkın ne olduğunu değil, aşkın her şey olduğunu, o nedenle tutarlı, bütünlüklü tek bir şey olmadığını, çok biçimli ve çelişkili olduğunu çok daha iyi anlamaya başlıyoruz. Derlemedeki yazıların büyük çoğunluğu yakın dönem Türkiye toplumundan seçilen belirli bağlamlarda aşk, kadın temsili, evlilik, mahremiyet ve yakın ilişkiler gibi alanları sarmalayan söylemlere odaklanıyor ve ağırlıklı olarak medya bağlamında ele alınan bu söylemler eleştirel olarak analiz ediliyor. Bu çerçevede çeşitli yazılarda, örneğin gazetelerin üçüncü sayfa haberleri, bir İslami kadın dergisi, magazin medyası, sosyal medya veya dijital ortam gibi farklı mecralarda tezahür ettiği biçimleriyle aşk ve ilgili konular hakkında pek çok şey öğrenmiş oluyoruz. Ağırlığı medya incelemelerine vermiş olsa da derlemede erken cumhuriyet dönemi muhafazakârların romanlarında aşkın görünümünden aşkın ekonomisine; evlilik

göçü ve ulus aşırı aşk tartışmasından, çocukluktan erişkinliğe kadar aşkın psikolojik süreçlerini inceleyen bir yazıya ve nihayet aşka dair özgün bir kişisel denemeye kadar uzanan geniş bir bakış açısı çeşitliliği sergileniyor.

Her bir yazı tek tek okunduğunda hem aşkın gerçekliğine dair bir şeyler öğreniyor hem de mevcut postmodern dünya ve Türkiye toplumsallığının alacakaranlık dehlizlerine girmeye imkân buluyoruz. Bu tartışmalar çok geniş bir literatür alanına açıldığı ve zengin bir birikimi yansıttığı için burada kapsayıcı bir betimleme yapma işine girişemiyorum. Bu kısa ön söz çerçevesinde tek yapabileceğim, yazılar arasında gezinirken birbirine dolanan, birbiriyle köprü kuran bazı bağlantı noktalarına dikkat çekmek olacak.

Başlangıç noktası olarak Nevin Yıldız Tahincioğlu'nun *Aşk'ın Tekinsizliği Üzerine: Üçüncü Sayfa Haberlerinde Aşk ve Şiddet* adlı yazısını seçiyorum. Çünkü "aşk, cinsellik ve şiddet üçlüsünün içine gömülü olduğu ataerkil cinsellik söyleminin nasıl işlediğini "aşk cinayeti" haberlerinin eleştirel analizi yoluyla irdeleyen bu yazı, tarihsel ve kuramsal olarak çok derin bir düzleme açılıyor ve aşk, cinsellik ve şiddet arasındaki ilişkinin nasıl insan toplumsallığını kuran temel bir nitelik taşıdığını ortaya koyuyor. R. Girard'ın Freud ve L. Strauss gibi düşünürleri izleyerek geliştirdiği görüşleri benimseyen yazar, aşka içkin olduğu düşünülen şiddetin kontrol altında tutulması için gerekli arkaik düzenlemeler ve stratejilerin önemine dikkat çekiyor. Yazar, ayrıca bu durumun aynı zamanda insan toplumunun erkek kardeşler arası bir sözleşme olarak kurulması ile olan bağı ve tüm düzeneğin nasıl da kocalık hakkı denen bir dizi yasa ve yasağa bağlandığını açıklıyor. Böylece aşk ve sevgi duygularının kocalık hakkının meşrulaştırılmasında üstlendiği ilksel rolün, romantik aşk ve rıza temelinde örgütlenen modern evlilikte de dönüşerek devam ediyor olduğunu gösteren yazar, aşk ile şiddet arasındaki bağlantının gücüne işaret etmiş oluyor. Yazarın eleştirel söylem analizi ile incelediği haberler, aşkın kadın cinsiyetlerini meşrulaştıran bir hegemonik cinsellik söylemi içinde temsil edildiğini mükemmelen örnekliyor.

Modern özneliliğin oluşumu teması bağlamında aşk anlayışının dönüşümü ve romantik aşkın ortaya çıkışı, yazıların çoğunda değerlendirmelerin geri planını oluşturuyor (bkz. Durna, Al-Rehbolz, Tahincioğlu, Durna, Yüksel). Ayrıca, bu yazıları okurken

modern dönemden postmoderniteye geçiş bağlamında öznellik, benlik, ilişkiler ve aşk alanında yaşanan dönüşümleri de izleme şansı buluyoruz. Bu değerlendirmeler yoluyla modern-postmodern aşkı sarmalayan süreçler olarak özel-kamusal alan ayrımının oluşumu, medya endüstrisinin gelişimi, kapitalizm, tüketim kültürü, neo-liberal ekonomi ve küreselleşme ile olan bağlantılara da ışık tutulmuş oluyor (bkz. Durna, Özçetin ve Çelik, Durna, Al-Rebholz, Pirili ve Barbaros, Binark ve Karataş Özaydın, Becerikli ve Eren).

Kitaptaki yazıların bir kısmını ise Türkiye modernleşmesi bağlamından okumak ve bağlantılı olarak değerlendirmek mümkün. Bu tema Durna, Özçetin, Ova, Yüksel, Durna ve Özata Dirlikyapan'ın yazılarında geri planda işleyen temel bir izlek olarak görünüyor. Günümüz dünyasına ya da Türkiye toplumuna odaklanan diğer tüm yazılardan farklı olarak Jale Özata Dirlikyapan'ın makalesi daha erken bir tarihsel döneme eğilerek, erken cumhuriyet dönemindeki muhafazakârların yazdıkları romanlara odaklanıyor. *Tereddüt Çağında Aşk: Cumhuriyetçi Muhafazakârların Romanlarında Aşkın Görünüşleri* adlı bu yazıda yazar, bireyin ve özelliğin oluşumunu izlemenin mümkün olduğu en sahici mecra olarak gördüğü bu romanlardaki aşk anlatılarının önemine dikkat çekiyor. Bu yazıyı okurken, aşkın, bireyi (imgesel) toplumsal düzeneklere (simgesel) tam anlamıyla uyumlu kılan bir şey olmaktan çok, birey ile toplum arasındaki gerilimi sergileyen özel bir alan olarak ele alınmasının önemini bir kez daha idrak ediyoruz. Aşk konusunu, imgesel ile simgesel arasındaki gerilimin tezahür sahası olarak değerlendiren daha çok sayıda ve farklı bakış açısına ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Birazdan ele alacağım üzere, bu tür bir bakış açısını Anıl Al-Rebholz'un yazısında da net olarak görebiliyoruz. Özata Dirlikyapan yazıdaki amacını şöyle ifade ediyor: "Yazarlar ve kahramanları, alegorik okumayı olanaklı kılarken aşkla ilgili her unsuru da keskin bıçaklarıyla ikiye yararlar (melek kadın-şeytan kadın, kutsal aşk- tensel aşk, ulu şehvet-hayvani şehvet). Ama bunu yaparak aslında öncelikle kendi öznelliklerinde derin yaralar açar, şematik kalkanlarını ve kusursuzluk zırhlarını kuşanırken benliklerini yara bere içinde bırakırlar. Bu yazıda amacım işte bu yaraları göstermekti."

Erken modern dönem muhafazakâr erkek aşk söylemi ile karşılaştırmalı olarak okunabilecek bir diğer yazı, Nalan Ova'nın *Son Dönem İslami Romanlarda Aşk: İlahi Aşktan Dünyevi Aşka* adlı

yazısı. Ova'nın yazısında 1970'lerden günümüze kadar İslami hareketin geçirdiği dönüşüm bağlamında, 2010 sonrası yazılan üç İslami roman ele alınarak "gündelik hayatta İslami yaşam biçiminin örgütlenmesinde ortaya çıkan değişimler romanlarda kurgulanan "aşk" bağlamında" ortaya konuluyor. Ova, bu dönüşümü, 1970 ve 80'lerin hidayet romanlarının yerini 90'larda "özdönüşümsel romanlara" bırakmış olması ve ardından 2010 sonrasında meydana gelen dikkat çekici bir dönüşüm çerçevesinde inceliyor. Yazıyı okurken, 2010 sonrasında İslamcı hareketin toplum ve siyasette hâkim konuma gelişinin kadın ve aşk söylemi üzerindeki etkisini anlama fırsatı buluyoruz. Böylece yazar, önceki dönem romanlarda öne çıkan İslam ile modernlik arasında sıkışıp kalmış ya da bu iç hesaplaşmalar yaşayan karakterlerin son dönemde yerini daha çok "dünyevi aşkı hak eden" Müslüman kadın söylemine bıraktığına işaret ediyor: "Bunun yerine, son yıllarda öne çıkan İslami romanlarda artık erkeklerden daha çok İslam dininin taşıyıcısı rolünü üstlenen ve gündelik hayatlarını İslami kurallara göre sürdüren örnek başörtülü Müslüman kadın karakterler vardır. Bu romanların temel teması olarak aşk da İslam'a uygun yaşayan Müslüman kadın karakterlerin hak ettiği ve sonunda da kavuştuğu dünyevi bir aşk olarak kurgulanmaktadır.

Türkiye'de modernleşme ve öznelleşme temasından devam edersek, ülke tarihinin bugün vardığımız noktasında erken dönem muhafazakâr erkek yazarların, kendilerini yaralayıcı sorgulamalarının çok uzağında ve hatta karşı kutbunda yer alan bir muhafazakâr kadınlık söyleminin sahneye çıktığını görüyoruz. Bu açıdan Nehir Durna'nın bu derlemede yer alan *Turuncu Dergisi Örneğinde Tesettürlü Kadının Aşk-ı İlahisi ya da Evlilik için Aşk Gerekli midir?* başlıklı yazısında konu ettiği kadın söyleminin, kendini en çok "aşk" kavramının yokluğu üzerinden işaretlemesi çok anlamlı. Turuncu dergisinin iki farklı dönemini karşılaştırmalı olarak analiz eden Durna, özellikle 2014-2015 döneminde derginin söyleminin nasıl da önceki kısmen de olsa eleştirel ve öznel-deneyimsel bakış açısından tamamen sıyrılıp tam bir ideolojik anlatıya dönüştüğünü açığa çıkarıyor. Böylece yerlici-millici-İslami kıskacı içine sıkışan yeni dönemde bırakın aşka ve onun yaralayıcı-kontrol dışına çıkan etkilerine yer açmayı, ilahi aşk, evlilik ve annelik dışında başkaca hiçbir kavrama geçit vermeyen tam bir simgesel alan tapınışının dayatılmaya çalışıldığını anlıyoruz. Öte yandan Durna, bu ideal kadın kavrayışının bir

yerinde mutlaka “nasıl tüketmeli, ne giymeli” temalarıyla süslü bir moda ve tüketim hassasiyetinin mevcut olduğunun da altını çiziyor. Yani, her şeyin kaynağı olan ilahi aşk ve oldukça uhrevi bir düzleme yüceltilen anneliğin yanı sıra, kadınlara tanınan tek dünyevi açıklık tüketim üzerinden sağlanabiliyor.

Türkiye modernleşmesi temasını izleyebileceğimiz bir başka yazı ise Sinem Evren Yüksel’e ait. 1990 *Sonrası Türkiye Sinemasında Aşk Anlatıları* adlı yazıda Sinem Evren Yüksel, hem aşk anlatılarının en genel ve kültürel-felsefi çerçevesi olan beden-ruh ayrımı hakkında felsefi değerlendirmelere yer veriyor hem de bu farklı anlatı türleri çerçevesinde Türkiye sinemasındaki son dönem anlatılara odaklanıyor. Yazar, incelediği filmlerin pek çoğunda öne çıkan hassas, kırılgan, melankolik, kaybeden erkek imgelerinin bolluğunu, çok yerinde olarak, erkeklik krizinin habercileri ve Yasa’nın erkek kimliği üzerindeki yarattığı gerilim olarak yorumluyor. Sonuç olarak yazar ele aldığı anlatıların toplumsal gerçek içindeki yerine dair şu saptamada bulunuyor: “Görüldüğü gibi 1990 sonrası Türkiye sinemasında aşkı farklı anlayışlar çerçevesinde ele alan bu filmler, aşkın kültürel-toplumsal yapıyla ilişkisine ve öznenin kuruluşundaki rolüne dikkat çekmektedir. Zaman zaman ihlalle ilişkilendirilen, keyif fantezisine eşlik eden ve toplumsal kaygıları cisimleştiren bir unsur olan aşk, bazen de Yasa’nın işleyişini sağlayan, ataerkil yapının toplumsal cinsiyet kurgularını pekiştirmeye hizmet eden ideolojik bir işlev üstlenmektedir. Böylelikle bu anlatılar, çeşitli kültürel temsiller aracılığıyla toplumsal gerçeklik sistemi içindeki yerini almaktadır.”

Günümüz Türkiye toplumsallığı içinde özellikle medya bağlamında aşk, cinsellik, kadın ve mahrem ilişkilere odaklanan diğer yazılarda da aşkı sarmalayan simgesel alana dair pek çok şey öğreniyoruz. Medyayı bu açıdan tarihsel ve kuramsal olarak ayrıntılı bir biçimde çözümleyen bir çalışma olarak Tezcan Durna’nın yazısı dikkat çekiyor. *Magazin Medyasının Cazibe Nesneleri: Aşk ve Kadın* adlı bu yazıda medya, cinsiyetçi söylemin dolaşıma girdiği ve yeniden üretildiği ve aşkı tüketim ve piyasa ilişkilerine bağlayan temel zemin olarak kavranıyor. Durna, kapitalist medyanın tüketim kültürü ve kitle kültürü ile ilişkili olarak tarihsel gelişimi bağlamında kadın, aşk ve cinsellik ile ilgili temaların nasıl sadece ticari değil, aynı zamanda politik bir işlev de gördüğünü açıklıyor. Bu temaların başta ataerkil ve cinsiyetçi cinsiyet rejimleri olmak üzere etnik, sınıfsal vb. diğer eşitsiz ikti-

dar yapılarını da yeniden üreten politik bir işlev gördüğüne dikkat çekiyor. Şöyle yazıyor Durna: “Ancak burada tek başına basit bir satış eylemi yoktur. Bu satış sırasında medyanın sunduğu temsiller, aynı zamanda aşkın her türlü halini, âşık bedenleri, bu bedenlerin davranış kalıplarını, kısaca aşkı taşıyan öznelere konum alışlarını da üretir. Bu üretim hem kapitalist üretimin arzını garantiye alır, hem de mübadele ilişkisi içinde var olan kapitalist öznenin aşka yüklediği anlamların krizlerini aşmayı da sağlar.”

Aşkı onu sarmalayan simgesel evrendeki en merkezi belirleyicilerden birisi olarak kapitalizm ve tüketim bağlamında tezahür ettiği biçimiyle ele almak için en elverişli bir mecra olan reklamlar konusu, Sema Yıldırım Becerikli ve Gülçin Eren’in “*Madam Butterfly’dan Markafonik Aşka: Reklamlar Üzerinden bir Analiz*” adlı yazılarında irdeleniyor. Bu yazı, hem aşkın standart, kontrollü ve normal olmaya direnen kendine münhasır, biricik bir anomali hali olduğuna dikkat çekiyor hem de özellikle kitle iletişim araçlarının çerçevelemesi yoluyla oluşan ortaklıkların altını çiziyor. “Özellikle standartlaşan, yalnızlaşan, bireyselleşen ve bencilleşen aşk görünümünün çerçevelenmesinde ve bütüne yayılmasında reklamlar da başlıca anlatım biçimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır” saptamasından hareket eden yazarlar, reklamlardaki farklı aşk anlatılarını analiz ediyorlar. Tensel aşk, zaman-mekân tanımayan aşk, kendine dönük aşk, ürüne odaklanan aşk ve sonsuz aşk: evlilik gibi farklı biçimler altında da olsa aşkın her ürüne göre nasıl farklı biçimde kurgulanabildiğini gösteriyorlar.

Medyada aşk konusu, sosyal medyaya odaklanan bir başka yazıda daha ele alınıyor. *Aşkın E-Hali: Yeni Medya Çağında Gösteri, Mahremiyet ve İlişkiler* adlı yazılarında Burak Özçetin ve Gökçe Çelik, postmodern çağda özneliliğin dönüşümüne aşk üzerinden ışık tutmaya çalışıyorlar. “Aşk mevhumunun yaşadığı dönüşümleri, anlam-bağlam-mecra kaymalarını ve günümüz dünyasında aşkın farklı icra biçimlerini ve aşka dair performansları irdelemek” amacını güden bu yazının önemi, konusunu ele alırken hem sosyal medyanın “gerçekliğine” hem de sosyal medyadaki yeni mahrem ilişki biçimlerine dair literatürde hâkim olan indirgemeci tutumlardan kaçınması. Bu tercihleri sayesinde yazarlar, bireysel olan ile toplumsal olan, özel ile kamusal, mahrem ile kamusal olan arasındaki sınırların dönüşümündeki karmaşayı görmemizi mümkün kılıyorlar. “Eski gerçek aşkları” ve mahremiyet anlayışını yeni sosyal medyanın sanal ilişkilerinin üzerinde gör-

mektense, son derece karmaşık bir sembolik etkileşim alanı olarak sosyal medyanın aşk ve mahrem ilişkilere getirdiği dinamizmi anlamaya gayret ediyorlar. Dıştanlık, fantezi, rol, kimlik ve etkileşim gibi kavramlar çerçevesinde mahremiyet meselesinin irdelendiği ve derinlemesine görüşmelerin de analiz edildiği bu yazıda, yazarlar sonuç olarak şunu belirtiyorlar: “Buraya kadar aktardıklarımız sosyal medya kullanıcıları için mahremiyetin tek bir anlamı olmadığını teyit eder nitelikte. Sosyal medya kullanıcıları gerek kendi koydukları çizgilerle ve gerekse uyguladıkları stratejilerle mahremiyet-aleniyet dengesini kurmaya, manipüle ve müzakere etmeye çalışıyorlar. Bir başka deyişle, sosyal medya mahremiyetin yok olduğu, eridiği değil; mahrem ve aleni arasındaki sınırların dinamik bir şekilde sürekli olarak yeniden tanımlandığı ve belirlendiği bir alan.”

Sosyal medyada aşk temasının bir başka yazıda daha devam ettiğini görüyoruz. *Dijital Hikâyelerle Başka Başka Aşklar: “Aşk Demek...”* Üzerine adlı yazısında Burcu Şenel medyanın nasıl sadece egemen heteroseksist söylemlerin değil, tersine karşıt söylemlerin de dolaşıma girmesini mümkün kıldığıнын altını çiziyor. “Eril tahakküm ve heteronormativiteyi kesen çizgide duran ve heteronormatif aşk temsillerini aşan hikâyelerin üretildiği” bir dijital hikâye anlatımı atölyesinde bir araya gelen katılımcılar aracılığıyla “alternatif kadın/erkek karşıt kamuları oluşturma potansiyelini nasıl pratiğe döktüğünü incelemeye” çalışıyor. Biz de bu sayede katılımcıların eşcinsel/biseksüel kimliklerine dair deneyimlediklerini, aşklara ve ilişkilere dair anlatımlarını ilk ağızdan dinleme fırsatı buluyoruz. Burcu Şenel’in yazısı kitapta ayrıksı bir yer ve önem taşıyor. Çünkü öyle ifade edilmese bile aşk ve ilişkiler hakkında konuşur ve yazarken farkına varmadan başvurduğumuz heteroseksüel varsayımın açıkça dışına çıkarak doğrudan LGBT bireylerin aşk deneyimlerini konu alan tek yazı olarak sıvrılıyor. Bu yazının dikkat çekici bir başka özelliği, tüm kitapta aşkın tüm zorluklarına karşın mutluluk ve güzellik olarak ifade edildiği bir deneyime yer veren iki yazıdan birisi olması. Bu tür bir aşk deneyiminin ifade bulduğu yazının LGBT bireyleri konu alan bir yazı olması da bu anlatıcının bir gay olması da tesadüfi değil aslında. Günümüz dünyasında aşkın “saf” haliyle anlatılabildiği, tam olarak öyle yaşanmasa da en azından öyle temsil edilebildiği ve hatta politik olarak sahiplenildiği nadir söylemsel bağlamlardan birinin LGBT ilişkiler olduğunu görüyoruz. Nitekim yazar, hem “normale meydan okuyan” hem de

“normal” den çok da farklı olmayan ve “mutlu son ile biten” bu aşk anlatısını sunarken şöyle yazıyor: “Tüm yalnızlığıyla farklı sorunlar hayatını sarsa da farklı kanallar açarak kendi hayatını kurduğunu ve aşkla bunu güzelleştirdiğini söylüyordu. Sonuç olarak, ‘aşkın cinsiyeti yok’ diyordu bu hikâye bize. Farklı aşkların, farklı aşklarla güzelleşecek farklı yaşamların, bunlarla süslenecek mutlu hikâyelerin mümkün olduğunu gösteriyordu. Bu açıdan güçlüydü.”

Tüm imkânsızlıklara rağmen ya da tam da onlar sayesinde mümkün olan güzel bir hikâye olarak aşk idealinin kitapta temsil edildiği diğer yazı ise Anıl Al-Rebholz’a ait. *Uluslararası Aşk: Almanya’ya Evlilik Göçü Bağlamında Kadın ve Erkek Benliklerinin Yeniden İnşası* adlı yazısında Rebholz, bir yandan küresel çağın aşk ilişkilerine benlik inşası üzerinden bakarak aşkın toplumsal düzenleniş dinamiklerine, bir yandan da bu düzenlenişi aşan romantik ve “ütöpik” potansiyeline dikkat çekiyor. Bu yazı, heteroseksüel romantik aşk idealinin nasıl bir tarihsel toplumsal bağlamda ortaya çıktığını göstermekle kalmıyor, daha önemlisi bu tarihsel-toplumsal düzenleniş içinde dahi olsa romantik aşkın yine de mümkün olduğunu, bir mit olarak ütopyanın deneyimlenebileceği ayrıcalıklı alanlardan birini sunduğu tezini paylaşıyor. Nitekim Faslı ve Türkiyeli iki evli çiftle yapılan özyaşamöyküsel mülakatları temel alan yazar, sonuç olarak şunu dile getiriyor: “Kültürel bir pratik olarak romantik aşk hem ekonomik hem de siyasi alanın etkilerine tâbidir, fakat diğer sosyal alanlardan farklı olarak aynı zamanda erotik ve bedensel bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede incelenen vakalarda gösterildiği gibi aşk, coğrafi, siyasi, kültürel, etnik, cinsiyetçi ve dini sınırları ihlal ederek hem daha iyi bir dünya sözü vermekte hem de bunu talep etmektedir.” Bu yazıyı okurken bir kez daha günümüzde güçlü aşk duygusu deneyimlerinin ancak mevcut toplumsal düzenleme mantıklarının sınırlarında (yaş, sınıf, cinsiyet, bedensel durum, statü, din, millî sınırlar vb.) bir tür sınır aşma pratiği olarak deneyimlenebildiğini ve\veya aşk idealinin kültürel temsillerinin bu tür bağlamlarda daha etkili olabildiğini görebiliyoruz.

Bu derlemede yer alan ve Türkiye bağlamı dışında farklı bir yerel-küresel bağlamda aşk ve arzu temasına odaklanan bir diğer yazı, Mutlu Binark ve Şule Karataş Özaydın’ın *Porselen Yüzleri ve Dışileştirilmiş Erkek Bedenleriyle Kurgulanmış K-Erkeklik İmgesi: Güney Kore Yaratıcı İçerik Endüstrisi ve Aşık Olunacak “Hallyu*

Yıldızları” adlı yazı. Biz de bu yazı aracılığıyla, başka yazıların yanısıra özellikle Al-Rebholz’un yazısında ele alınmış olan küresel bağlamın farklı ve çok ilginç boyutlarını anlama fırsatı buluyoruz. Güney Kore’nin küresel tüketim için hazırlayıp sunduğu Hallyu yıldızları örneğini inceleyen yazıda, ulus devlet, ulusal kültür, küresel kapitalizm sosyal medya ve kültür endüstrisinin karmaşık etkileşimleri bağlamında aşk, beden ve arzuların nasıl şekillendiğini görüyoruz. Aşık olunacak K-erkeklik imgesini, Batılı hegemonik erkeklik imgesine meydan okuma ve kadın izler kitlenin ve içerik üreticilerin çeşitlenen fantezi arayışları ile ilişkilendiren yazarlar, “Yaratıcı içerik endüstrisinin erkeklik temsillerinin ve politikalarının, eril-dişil olanın melezleşmesi, kültürel melezleşme olgularıyla birlikte -bu çalışmada yapmaya çalıştığımız gibi- Türkiye’de de hem ekonomi politiğin bir üretim alanı hem de heteroseksist cinsiyet rejimiyle mücadele ve direniş alanı olarak ele alınarak tartışılması gerekmektedir” diyerek bu konuda yapılacak sonraki çalışmalara da yol gösteriyorlar.

Romantik aşk ideali anlatılarının tam karşısında duran ve aşkı tüm bireysel “yanılsamalardan” sıyrılıp salt bir toplumsal kuruma indirgeyen bir başka anlatı daha var ki bu ekonomik anlatı, Meneviş Uzbay Pirili ve Renan Funda Barbaros’un Aşkın Ekonomisi adlı yazılarında eleştiri konusu edilmiş. “Ekonomi nedir? Aşkın ekonomisi olanaklı mıdır? Bizlerin ekonominin tamamen dışında olarak bildiğimiz hallerin -aşk, merhamet, sevgi, siyasi kararlarımız, yurttaşlık gibi- ekonominin alanına girmesi -Becker’in iddia ettiği gibi-olumlu bir gelişme midir? Yoksa bunun ciddi bedelleri var mıdır?” gibi sorulara odaklanan bu yazıda, yazarlar özellikle Nobel ödüllü iktisatçı Gary Becker’in görüşlerini açıklıyor ve eleştiriyorlar. Kaynakların kıt olması ve homo economicus varsayımı üzerinden tüm sosyal ve beşerî ilişkileri olduğu gibi evlilik ve aşkı da açıkladığını varsayan bu görüş; kıt olan sevme, âşık olma kapasitemizi nasıl olup da etkin bir şekilde kullandığımızın hesabına giriyor. Ekonomik aklın tüm beşeri alanı bu şekilde istila etmesine karşı çıkan yazarlar, “Sevgi, aşk, iyilik, merhamet, fedakârlık gibi her şeyden önce “etik”in temel meseleleri olan olgular, ekonomik analize konu olunca, bizler için ‘biriciklik’ değeri olan varlıklar, diğer tüm sıradan şeylerle aynı kategoriye indirgenmiş, aynı kategoride değerlendirilmiş olmaktadır” diyerek bunun sonucuna dair önemli bir uyarıda da bulunuyorlar: “Bunun anlamı ise, bu değerlerin kolayca elden çıkarılabilmesi ve kolaylıkla daha ‘faydalı’, daha

‘kazançlı’, daha ‘büyük’ veya daha ‘estetik’ şeylerle ikame edilebilmeleridir.”

Özge Mumcu Aybars’ın kaleme aldığı “*Yaşam ve Anlam Dünyaları Yeniden Kurulmuşken*” başlıklı kısa ve öz yazıda ise, tarihsel olarak “aşk”la özdeşleşen bir günün, nasıl kapitalist ekonomi tarafından massedildiği ve bir nevi duyguların yaşanma biçimini de belirler hale geldiği dile getiriliyor. Mumcu Aybars’ın ironik bir biçimde yazısının sonuna koyduğu “oku ilk çıkaran kredi kartını ödesin” notu, günümüz kapitalist toplumunda duyguların da alınır satılır birer meta haline geldiğini özlüce anlatıyor.

Bu kitabın ağırlığını oluşturan eleştirel sosyal bilim incelemelerinden farklı olarak iki yazı ayırdedici nitelikleriyle dikkat çekiyor. Bu yazılarda aşkı sarmalayan söylemsel süreçlere odaklanmaktan çok, aşkın ne olduğuna dair bazı tespitler okuyoruz. Bunlardan biri, aşkı doğrudan psikolojik bir düzlemde ben ve öteki ilişkiler bağlamında ele alan bir yazı: *Aşk: Çocukluktan Erişkinliğe, Patolojik Aşktan Sağlıklı Olgun Aşka Giden Psikolojik Süreçler* adlı bu yazıda Abdülkadir Çevik, “Aşk her şeyden önce bir insanın kendine sahip çıkmasıdır, insanın kendi iyiliği ve duygularının sorumluluğunu almaktır” diye bir tanımla işe başlıyor. Asıl olarak yazıda psikanalitik literatürün olgun cinsel aşka dair temel bazı saptamalarından hareketle yapılan ayrıntılı analizleri izleme imkânı buluyoruz. Yazar, “aşkın iki temel ögesi güçlü sevgi ve bağlılıktır” saptamasını yapıyor ve “âşık olmak ve aşta kalabilmenin normal kapasitesinin oluşmasında iki temel gelişimsel aşamanın başarılması gerekir” diyerek bu aşamaları ve bu süreçte karşılaşılabilecek engelleri açıklıyor. “Olgun seksüel aşk”ı tüm karmaşık emosyonel ve psikofizyolojik boyutlarıyla” çözümleyen yazar, bu süreçlerin aksamaması halinde oluşan ve aşk ilişkilerinde sık rastlanan patolojilerin de psişik kaynaklarına ışık tutmuş oluyor. Sonuç olarak yazar, şöyle ifade ediyor: “Bu gelişim aşamalarının başarılması ve aşılması âşık olmayı stabil aşk ilişkisine dönüştürme becerisinin gelişmesine yol açar. Böylece önceki gelişim aşamasından daha olgun, daha sofistike bir yumuşaklık, ilgi, şefkat ve idealizasyon ile sevgi nesnesiyle özdeşim ve empati becerisi oluşur. Bu durumda artık yumuşaklık ve şefkat tam bir cinsel zevki kapsayacak genişliğe varabilir. İlgi tam bir cinsel özdeşim ve empatiyle derinlik kazanırken idealizasyon olgun bir bağlanma düzeyine gelir.”

Aşkın ne olduğuna dair söz söylemekten çekinmeyen ve bunu kişisel bir tarzda yapan tek yazı Ahmet İnam'a ait olan özgün deneme yazısı. Son olarak kitapta yer alan biricik deneme yazısı olan *Aşkta Sevgiliyi Aşmak* adlı bu yazıdan bahsederek bitireyim. İnam bu denemede, Tatyos Efendi'nin bestelediği bir şarkının güftesinden hareketle "hayatı, hayattaki aşkın, aşktaki sevgilin yerini" düşünüyor. Şarkıda geçen, dünya hevesi, gönül kuşu, ten kafesi, hasta gönül, medet ve nefes gibi kavramların izinden giderek bir aşk söylemi geliştiriyor. Son derece kişisel ve özgün bu deneme hakkında daha fazla söz söylemeden sadece yazarla hemfikir olduğum, oldukça güzel ifade edilmiş bir bölümü alıntılarla yetineceğim: "Aşkta kafesler vardır. Aşkta kafesleri biraz açmak gerekecek. Karşımızdakini ördüğümüz kafese tıkıp, anahtarını cebimize koyuyoruz. Birilerini kafesleme, birbirimizi karşılıklı kafesleme, birlikte yaşamanın baskın özelliklerinden biri olmuş. Aşk da bu kafesleme yoğun yaşamdan bol bol payını alıyor... Aşk, Sevgiliyi kendi canımızla ilişkisi içinde, hiçbir zaman egemenlik altına alamayacağımız bir başka insan olarak saygıyla, şevkle, *Eros*'la, *Dionisos*'la, *Apollon*'la sevme uğraşısıdır."

Bu güzel sözler, sanırım, bu ön sözün son sözü olmayı hak ediyor.